

FOR SIKKERHEDENS SKYLD

10 historier
fra det virkelige liv

Den dag min bror døde

Jes blev kun 12 år.

Han var en stor, god dreng. En mild, glad og stærk bror. Jeg kunne løbe fra ham, når vi spænedede om kap, men jeg kunne ikke klare ham i vore mange brydekampe på græsplænen.

Jeg holdt meget af ham.

Min mor har fortalt mig, at det var diset og køligt, men ikke koldt den dag, da Jes døde. Hun har sikkert ret, for hun husker meget fra den dag, hvor hun mistede det ene af sine fem børn.

Men jeg husker dagen anderledes.

På min indre film er det tindrende solskin. Måske skyldes denne erindringsforskydelse, at Jes, jeg og min klasse-

kammerat, Helge, havde det så herligt i minutterne før ulykken skete.

Det var en fredag. Vi havde fri fra skole og var på vej i marken efter roer til køerne på den gård, hvor vi hjalp til efter skoletid.

Jes kørte den grå Ferguson 35. Helge og jeg sad på ladvognen og holdt godt fast i forsmækken, for det gik stærkt ud ad markvejen. Luften var metallisk efterårs-karp. Fartvinden susede i håret, og vores overstadige drengelatter blandedes med traktorens turbineagtige drønen. Jeg elskede det. Hvilken dreng ville ikke gøre det? Og Jes var god til at køre traktor. Det havde jeg hørt de voksne snakke om, så jeg ænsede ikke fare. Det var bare som at køre rutschebane: Sjovt, men ikke farligt.

Vi skulle hente roer på forageren ud mod markvejen. Jes kunne li' at køre traktor. Måske var det derfor, han besluttede at køre en runde i marken, inden vi skulle læsse. Jeg ved det ikke, men han var klar over, at det gik stærkt, for da vi nærmede os forageren igen og skulle dreje til venstre for at komme hen til de roer, vi skulle have med hjem, rejste Jes sig op på trinbrætterne, kiggede tilbage og råbte:

” Hold godt ved, for nu skal vi rundt om hjørnet.”

Helge og jeg parerede ordre. Vi lagde os ned på maven, holdt fast i forsmækken og pressede hovedet sidelæns ned mod armene. Sådan lå vi og kunne kigge på hinanden, mens vognen skumplede af sted, så det gjorde ondt på knæ og hofter. Pludselig stoppede vognen med et underligt ryk. Vi mistede grebet og kurede hen mod forsmækken, og så var der med et ildevarslende stille. Vognen stod stadig på alle fire hjul, men traktorens højre forhjul havde i venstresvinget ramt den 10 – 15 centimeter høje pløjekant mellem mark og grøft.

Nu lå traktoren i grøften med hjulene i vejret.

Jeg kunne ikke se Jes, men da der ikke var førerhus på traktoren, troede jeg, at han var blevet kastet af, så jeg rejste mig op i på vognen for at kigge over på markvejen og regnede egentlig med at se ham et eller andet sted i god behold. Jes var ikke at se. Jeg sprang ned fra vognen. Så fandt jeg ham.

Jes lå på maven i bunden af grøften under traktoren med hovedet mellem baghjulene, armene ned langs siden og benene hen mod traktorens forende. Han var klemt fast af traktorsædets kant, der skar ned i ryggen på ham lige over lænden, men jeg kunne se, at han var i live. Jes sparkede med det ene ben, og jeg kunne stadig høre det bløde plop af gummi-støvlesnuden, der rammer jorden.

Jeg vidste, at det var helt galt og råbte til Helge, at han skulle løbe hjem efter hjælp. Motorblokken lækkede varm olie, og lugten fik mig til at frygte, der skulle gå ild i traktoren, så jeg afbrød tændingen og kravlede over den forvredne trækstang for at komme over til Jes. Han lå med ansigtet presset ned til ørerne i den bløde grøftbund, der var tør og smuldrende. Og han kunne ikke få luft. Desperat og prustende forsøgte han at dreje hovedet – først til den ene side, så til den anden – for at få ansigtet fri, men han kunne ikke.

Hver gang han pustede ud, fløj der lidt

jord op gennem den lille sprække, der skiftevis opstod på den ene og den anden side af hovedet under hans forsøg på at dreje mund og næse fri.

Jeg prøvede at hjælpe ham ved med hænderne at grave jord væk under hans ansigt for at skaffe ham plads og luft, men jeg kunne ikke. Hver gang jeg gravede jord væk, blev hans hoved og ansigt blot presset længere ned. Jeg kunne se, hvordan traktorens bagskærme langsomt skar ned gennem grøftkanterne,

og jeg vidste, at sædekanten samtidig trykkede hårdere på min bror og pressede ham stadig længere ned i grøftebunden.

Så bad jeg for første gang i mit liv til den Gud i himlen, jeg var overbevist om ville hjælpe mig, hvis jeg

engang for alvor havde brug for det. Faktisk havde jeg skældt skolekammerater ud, når de bad Gud om bare pjat som penge til slik eller fri fra skole. Jeg mente ikke, at man burde bede Gud om hjælp, før man virkelig havde brug for det. Det havde jeg nu, da Jes var ved at tabe sin håbløse kamp for livet, uden at jeg kunne gøre noget.

Jeg opgav at grave og satte mig i stedet på knæ og bad, nej, råbte til Gud om hjælp.

Pludselig dukkede en ældre mand op, og så løb jeg hjem.

Et øjeblik troede jeg på et mirakel, men det viste sig, at manden hverken var Gud eller en hjælpende engel. På vej hjem hørte jeg udrykningshornene. Jes døde den dag ude på marken. Jeg mistede både min bror og min barnetro. Ulykken blev registreret i avisen, men ingen blev klandret. Dengang var det almindeligt og acceptabelt, at børn kørte traktor. Det er forbudt i dag, men det sker stadig i dansk landbrug. Jeg har fortalt denne historie til andre end mine nærmeste i håb om, at det gør en forskel.

Pas på børnene i dansk landbrug. De kan ikke selv.

Erik Haldan

En ligegyldig tot græs

Carsten Krarup skulle bare fjerne en ligegyldig tot græs i snitteren

4

6

Arne beholdt armen

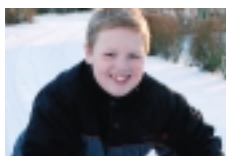
Arne Knudsen fik armen i en kornelevator

Grisene tog pusten fra ham

Søren Hansen er mærket af et liv i støvede stalde

8

11

Christian blev kørt over

Christian var syv år da han kom ind under traktorens hjul

Døden nær af gyllegasser

Kun snarrådighed reddede far og søn fra at dø i gyllevogn

14

16

Det skete en fredag

Peter Rostgård fik skrællet armen i kartoffeloptager

Tyren hørte ikke efter

Han forsøgte at sætte sig i respekt, men tyren angreb alligevel

20

22

Jeg kunne være faldet op i himlen

Henry Nielsen styrtede otte meter ned gennem et ladetag.

Bare et lille trin

Det kostede fritidslandmand Henrik Mark et halvt års sygdom at falde ned fra traktoren

24

26

Slidt ned af landbrug

Da Børge Tobiasen var 54 år, havde han ikke længere kræfter til at drive landbrug

For sikkerhedens skyld

SIKKERHED er en kampagne tilrettelagt og gennemført i et samarbejde mellem

- Landbrugets Rådgivningstjeneste i Skejby
- Forebyggelsesprojektet "Landbruget - en sikker arbejdsplads", Vejle amt
- Branchearbejdsmiljøudvalget Jord til Bord
- Avisen DANSK LANDBRUG.

Dette hæfte er udgivet af:

Branchearbejdsmiljøudvalget
Jord til Bord

i samarbejde med
Dansk Landbrugs Bladhus.

Tekster: Erik Haldan og
Torben Worsøe

Foto: Torben Worsøe

Produktion: Bladsnedkeren
Tlf. 75 22 04 02
bladsnedkeren@bladsnedkeren.dk

Repro og tryk:
Grafisk Produktion Ribe
Tlf. 75 42 40 55

1. udgave 2003

Oplag: 10.000

ISBN: 87-91073-08-01

A man with short brown hair and glasses, wearing a blue and black quilted jacket, stands in front of a green tractor. He is holding a white, mechanical prosthetic arm in his right hand. The tractor's large tire and green body are visible in the background. The scene is set outdoors, likely in a farm or agricultural setting.

Carsten Krarup, Sdr. Bork i Vestjylland, havde gjort det hele rigtigt, men så ville han lige fjerne en ligegyldig tot græs i finsnitteren.

Tanketorsk
kostede en arm

■ I dag kan Carsten Krarup stadig ikke helt forstå, hvorfor han stak hånden ind i finsnitte-rens blæser for at fjerne totten, men han kan stadig fornemme det lette ryk, det gav i hans arm.

Da han trak armen til sig, var hånden og et stykke af underarmen væk. Ud af det sønderrevne ærme hang sener, blodårer og flosset kødvæv. Synet af den blødende arm virkede helt absurd, for den 39-årige havde næsten ikke mærket noget og havde heller ingen smerter, selv om han bogstaveligt talt havde fået armen revet af.

Ulykken skete, da Carsten Krarup og to kolleger fra Lydum Maskinstation skulle snitte ærtehelsæd. De var ved at gøre snitter og vogne klar, men den selvkørende snitter drillede.

- Det snittede materiale kom ikke ud gennem snitterens tud. Det blev hængende mellem snittecylinder og blæser, hvor der sad noget sejt pileurt og ukrudt, som vi havde snittet dagen i forvejen, fortæller Carsten Krarup.

Han afbrød snitteren, inden han fjernede sikkerhedsskærmen for at skabe fri bane. Det lykkedes først efter et par forsøg, hvor han hele tiden huskede at standse snitteren, inden han pillede.

Da der var fri bane gennem snitteren, afbrød Carsten Krarup igen maskinen for at skruer skærmen på. Snittecylinderen drejede stadig langsomt rundt, selv om maskinen var stoppet. Efterløbet varer 45 sekunder, har man siden fundet ud af.

- Mens jeg ventede på, at klippecylinderen skulle stå stille, fik jeg øje på den lille tot plantemateriale, der hang ned fra blæseren, og gå gik klappen ned for mig. Uden at tænke på den roterende cylinder, der sidder oppe i blæseren, stak jeg hånden op for

at fjerne totten. Man kan ikke se blæserens cylinder, men den fik fat i mine fingerspidser og rev min arm af, siger Carsten Krarup.

Fandt armen

Via en mobiltelefon fik Carsten Krarups kolleger slået alarm både til Falck og til Lydum Maskinstation. Carsten Krarup var hele tiden ved bevidsthed.

- Jeg blødte, men ikke så meget, som man måske forestiller sig. Vi fik ikke bundet noget om den blødende armstump med det samme. Jeg kunne ikke ligge stille til det, for jeg var optaget af at finde min arm. Min kollega Vagn Pedersen ledte efter den oppe i vognen, men jeg sagde, armen måtte være inde i blæseren, og der fandt han den også, så vi fik den med i ambulancen. Undervejs til sygehuset sagde lægen i ambulancen, at armen måske kunne sys på, men det troede jeg ikke på. Ikke sådan, som det hele var revet i stykker, siger Carsten Krarup.

Livet går videre

Den unge vestjyske landmand følte, at hans verden sank i grus, da ulykkens omfang gik op for ham. Men god støtte fra hustruen Karin, der er sygeplejerske, samt fra familie, venner, arbejdsgiver og ikke mindst læge og psykolog, gav ham hurtigt det optimistiske livssyn tilbage.

- Tilværelsen går i stå, lige når en sådan ulykke sker. Jeg troede, ulykken ville koste mig alt: ægteskab, gården, arbejdet og min store hobby jagt, men sådan kommer det ikke til at gå, siger Carsten Krarup.

Forsikringens dækning er ikke afgjort endnu, ligesom han mangler en protese, som ikke blot har en arbejdsklo

som hånd. En ekstra protese, der ligner en almindelig hånd og i et vist omfang også virker som en hånd, er snart færdig.

- Der vil være ting, jeg ikke kan, men jeg har allerede lært at skyde med jagtgevær ved at lægge geværet til den anden kind. Kan det lade sig gøre, kan meget andet også. Livet går videre, og jeg er optimist, siger Carsten Krarup.

Han er ikke typen, der tager chancer, så han kan ikke pege på noget, han ville gøre anderledes.

- Jeg dummede mig bare. Men kan historien om min tanke-torsk få andre til at tænke sig bedre om, er det fint.

SIKRE TIPS OG IDEER

■ Han er ikke alene

Carsten Krarup er ikke den eneste, der har mistet legemesdele ved arbejdsulykker. Tal for landbruget, skovbruget og gartnerier viser, at der i året 1999 blev anmeldt 4 afrevne fødder eller ben, 1 afrevet hånd og 32 afrevne eller afskårne fingre.

■ Bedre sikring

Carsten Krarup er klar over, at han begik en fejl, men han mener, at meget maskineri kunne sikres bedre. Han siger:

Man kan pille al afskærmning af en finsnitter og så køre med den alligevel. I nogle tilfælde kunne det være smart, hvis maskinen ikke kunne starte, før afskærmningen var på plads. Jeg har set folk stå foran en finsnitter. Skærmen over den roterende cylinderklipper var afmonteret, fordi man skulle tjekke noget. Snubler man med hovedet først i den situation, er det sket.

■ Værdifuld støtte

Vi har haft stor støtte af en psykolog, som i dagene efter ulykken hjalp os med at bearbejde tingene. Det var godt. Vi er sluppet for deciderede nedture. Man burde også have tilbudt mine kolleger krisehjælp. Det skete ikke, selv om min arbejdsgiver var indstillet på at betale for det.

■ En lærestreg

Jeg ved, min ulykke fik chefen på en anden maskinstation til at samle alle sine medarbejdere og tale dunder til dem om at stoppe maskinerne, før de begynder at pille eller reparere.

■ Aldrig helt sikker

Man siger, mange ulykker sker, fordi landmænd er stressede. Vi var slet ikke stressede. Vi var helt friske. Det viser bare, at man aldrig må føle sig for sikker eller tage for let på tingene.

Arne fik lov at beholde

■ - Det her er vidst lidt mere end et plaster kan klare. Med den højre underarm flænset op, knoglen stikkende ud til den ene side og musklerne hængende nedad, kom Arne Knudsen hen til køkkendøren, hvor hans kone stod.

- Det gjorde egentlig ikke ondt. Ikke lige dengang, fortæller Arne Knudsen.

Han fortæller historien et år efter ulykken. Høsten var i fuld gang på gården i Handest ved Hobro, da Arne Knudsen blev kaldt hjem. Korntransportøren fungerede ikke som den skulle.

- Jeg så med det samme, at kæden skulle strammes. Jeg kravlede op i toppen for at stramme den og derefter ned og stak hånden ind i transportøren for at sikre, at kæden var stram nok, fortsætter Arne Knudsen sin beretning fra den skæbnesvangre dag.

- Lige i det øjeblik jeg stikker hånden ind i transportøren, går den i gang.

Fødevingerne i transportøren griber fat i Arnes underarm og rykker kødet af armen.

- Heldigvis var der en nabo, der lynhurtigt fik slukket for transportøren. Men allerede inden den var stoppet, havde jeg trukket min højre arm ud med min venstre. Heldigvis havde jeg bare arme. Havde jeg haft jakke på, var hele armen røget med ind.

Til dato har ingen fundet ud af, hvad det var, der fik transportøren til at starte. Måske var det den gammeldags vippekontakt, der ikke var slået helt fra. Selv kan Arne Knudsen ikke komme i tanker om andre muligheder. Hverken arbejdstilsynet eller politiet er kommet med en bedre teori.

- Jeg kravlede selv op ad korngraven og gik om til køkkenet. Men jeg gik ikke ind for ikke at få blod på gulvet.

Der gik tyve minutter inden ambulancen kom. I den tid lå Arne på gulvet i gangen med armen opad og et håndklæde snoet om stumperne.

- Mærkeligt nok blødte det ikke ret meget selvom pulsåren var revet over. Lægerne fortalte senere, at kroppen reagerer på den måde, når den har fået et hårdt slag.

Av min arm

Nok gjorde det ikke ondt i armen lige efter ulykken. Men det

kom det til. Fra sygehuset i Hobro blev Arne med det samme overført til Aalborg.

- Ulykken skete klokken 17.15, men jeg kom først på operationsbordet ved 23.30 tiden. Selvfølgelig ligger man og tænker på, hvad der vil ske. Vil de klippe armen af? Smerterne var nu så store, at det ikke rigtigt var til at koncentrere sig om at tænke. Det var som om det smertestillende ikke

rigtigt virkede, fortæller Arne.

Og lægerne havde virkelig overvejet at amputere armen, fortalte de dagen efter. Men de valgte lykkeligvis at rense stedet og derefter se tiden an et par dage.

Da tiden var gået, kunne de se, at der var forbindelse ned til fingrene. Arne fik lov til at beholde det, der var tilbage af højre arm.

Nerver, sener, muskler, pulsåre...

Alt var rykket over. Men det lykkedes at forstærke den skrøbelige forbindelse mellem den øverste del af armen og fingrene.

Alligevel får Arne aldrig sin fulde førtilighed tilbage. Hånden kan kun gribe om store genstande. Skifte gear for eksempel selvom også det tog nogen tid at lære.

Men i en lang række situationer må Arne nu bruge venstre hånd. Når han skriver under, når han sætter malkesættet på, når han

SIKRE TIPS OG IDEER

■ Farlig høst

Høsten er årets farligste årstid for landmænd. 43,7 procent af alle ulykker under markarbejde sker i forbindelse med høsten, fremgår det af en opgørelse, som Landskontoret for bygninger og maskiner lavede i 1997. Af en anden opgørelse lavet i forbindelse med det såkaldte Ringkøbing projekt fremgår det, at antallet af ulykker i forbindelse med arbejde med maskiner topper i perioden juni, juli og august, hvor en tredjedel af alle ulykker med maskiner sker

armen

skal slå med en hammer...

- Jeg kan for eksempel ikke holde om en kost eller en skovl, fortæller han.

Alligevel har Arne været heldig. Han slap for den betændelse, der kunne have gjort det nødvendigt at amputere armen.

Langvarigt

Selv kalder Arne Knudsen ulykken for sort uheld. Var transportøren gået i gang på et hvilket som helst andet tidspunkt, havde han højst fået en forskrækkelse.

Men havde han et år tidligere vidst, at transportøren kunne sikres, så ulykken ikke kunne være sket, kunne det også være gået anderledes.

- Jeg havde slet ikke forestillet mig, at det kunne ske. Jeg synes godt, at arbejdstilsynet kunne have fortalt mig om risikoen en af de gange, hvor de var herude, mener han.

I dag er transportøren selvfølgelig sikret efter alle kunstens regler. Vippekontakten er erstattet af en drejekontakt og maskinen desuden sikret med en nøgle, som man skal have i lommen, når man arbejder med transportøren.

For Arne har ulykken imidlertid betydet, at han i al fremtid vil være afhængig af medhjælp, hvis han skal drive gården med køer og grise, som han gjorde, da ulykken skete.

- Der er uhyggelig mange ting, jeg ikke kan mere, fastslår han.

Gris
pust

Søren og Manna Støven fra ham

Livet som landmand har mærket den 50-årige Søren Hansen, Snedsted. Støv i svinestalde har givet ham svær, kronisk astma, som uden medicin mere end halverer hans lungekapacitet.

■ På en god dag er Søren Hansens lungekapacitet 60-65 procent af det normale for en mand af hans statur. Det kan han leve med.

Uden medicin ville det imidlertid se mere kritisk ud for den nordjyske landmand, som for et år siden fik konstateret, at han lider af en svær, kronisk astma. Lidelsen har berøvet ham over halvdelen af lungekapaciteten, så han resten af livet må undgå stærke fysiske belastninger. Ellers risikerer han i værste fald at blive kvalt.

Kvælningsfornemmelsen har han oplevet.

- Medicinen gør, at jeg kan fungere med min astma, siger Søren Hansen, som godt vidste, der var noget galt, da han søgte læge. Søren Hansen skulle egentlig blot have en vaccination, men benyttede lejligheden til at spørge lægen om et åndedrætsbesvær, som blev værre og værre.

- Jeg havde i flere år haft svært ved at få vejret, så jeg skulle passe på med enhver anstreng-

else, der kunne bringe pulsen i vejret. Når det gik galt alligevel, var det som om jeg skulle kvæles. Det er en skræmmende og ubehagelig oplevelse, fortæller Søren Hansen.

Lægen kontrollerede Søren Hansens lungekapacitet, og den var lav. Alt for lav. Kun et sted mellem 30 og 40 procent af det normale. Videre undersøgelser på blandt andet Arbejdsmedicinsk Klinik på Skive Sygehus, viste, at der var noget i vejen.

- Jeg var bange for kræft, men det viste sig, at jeg havde fået astma. Mit luftrør var indsnævret, så der ikke kunne passere luft nok igennem, forklarer Søren Hansen.

Grisehoste kom snigende

Han rømmer sig ofte, når han taler. Ind imellem kan han heller ikke bremse en let hoste. Grisehoste, som han kalder den, for Søren Hansen er en af de landmænd, der er blevet mærket af den tid, han har tilbragt i

svinestalde. Hans astma skyldes års indhalering af staldstøv, har undersøgelserne slået fast.

- Jeg har haft med svin at gøre siden begyndelsen af 70'erne. Først et år som driftsleder på en gård. Siden i fem år som svinekontrolassistent. Og så fra 1977 som selvstændig svineproducent, siger Søren Hansen.

- Set i bakspejlet er jeg sikker på, at den astma, jeg nu døjer med, især skyldes de fem år som kontrolassistent. Jeg var inde i flere stalde hver dag. Arbejdet var hektisk og hårdt. Jeg svedte og pustede og brugte aldrig åndedrætsværn. Det gjorde man ikke den gang, forklarer han.

De første tegn på åndedrætsbesvær viste sig midt i 80'erne, og så tiltog fænomenet i de følgende år. Det skete snigende, så Søren Hansen nåede

- Jeg var bange for kræft, men det viste sig, at jeg havde fået astma

fortsættes ...

at vænne sig til sin dalende lungekapacitet. Men i begyndelsen af 90'erne fik han en advarsel.

- Vi havde et møde i de lokale foreninger, hvor læger og arbejdsmedicinere fra Skive fortalte om støvgener i stalden. De havde forskellige støvmasker med, og man kunne også få målt sin lungekapacitet. Det fik jeg. Tallene fik lægen til at rynke panden, for min lungekapacitet var allerede dengang betænkeligt under det normale, fortæller Søren Hansen.

Han blev rådet til at søge læge og få sine lunger undersøgt yderligere, men det råd fulgte Søren Hansen først langt senere.

Da var hans åndedrætsbesvær reelt ikke længere til at have med at gøre, hvis han selv skulle klare bare en lille smule af det fysisk anstrengende arbejde på det svinebrug, som han og hustruen Manna er alene om.

Det man ikke kan

Søren Hansen tager stadig sin tørn på landbruget, som omfatter 70 hektar og en produktion af 3.500 slagtesvin om året. Det sker i fem hold à 700 grise.

- Metoden reducerer det antal gange, vi skal have grise ud og ind af stalden. Og metoden er valgt af hensyn til mig. Nu klarer min kone Manna det meste af det daglige arbejde i stalden, men ingen af os arbejder i stalden uden maske. Den er blevet obligatorisk, siger Søren Hansen.

Det piner ham at være hæmmet af sin astma, når følgen er et øget arbejdspress på Manna, men der er også andre ting, han ikke længere kan. Nære ting af stor betydning.

- Jeg har en cykel, men kan ikke følge med de andre mere. Jeg kan heller ikke være med til en rask fodboldkamp i haven mere. Ja, jeg kan ikke noget, der gør mig forpustet, så det gælder jo alt, som får pulsen i vejret. Det må jeg lære at leve med, men jeg tænker da på, hvordan jeg får det, når jeg bliver ældre. For eksempel om jeg overhovedet bliver i stand til at lege bare en lille smule vildt med mine børnebørn, når de engang kommer, funderer Søren Hansen.

Som medlem af Dansk Familielandbrugs bestyrelse, Danske Slagteriernes bestyrelse og Landsudvalget for

Svin har han mange møder i kalenderen og er tit hjemmefra. Det går an, så længe han husker sin medicin, og ryggen viser hensyn.

- Jeg er ikke kommet dertil, hvor jeg beder folk, jeg ikke kender, om at lade tobaksvarerne ligge, så det sker jeg må forlade et røget lokale for en stund. Privat tager omgangskredsen hensyn, siger Søren Hansen.

Pas på jer selv

Fra sin platform i landbrugets organisationer er Søren Hansen indstillet på at arbejde for større sikkerhed og bedre arbejdsmiljø i landbruget:

- Det må ikke være sådan, at man risikerer at sætte sit helbred over styr ved at passe husdyr.

Vi må arbejde videre med udvikling af stald- og driftssystemer, der forbedrer arbejdsmiljøet - ikke blot for mennesker, men også for dyrene.

- Den enkelte landmand og medarbejder i landbruget må også tage ansvar for sig selv ved at anvende personlige værnemidler, som for eksempel åndedrætsværn. Alle må i det hele taget gøre en indsats, for jeg bryder mig ikke om det billede, der tegner sig - nemlig at svineproducenter står og hoster ved staldhjørnet, mens kvægbønderne går rundt og tager sig til lænden eller hofte, siger Søren Hansen.

Tallene fik lægen til at rynke panden, for min lungekapacitet var allerede dengang betænkeligt under det normale

SIKRE TIPS OG IDEER

▪ Mange lider

Søren Hansen er langt fra den eneste landmand med luftvejslidelse. En af de nyeste undersøgelser viser, at næsten hver 10. landmand dør med åndedrætsbesvær.

▪ God maske

Manna og Søren Hansen bruger filtermasker af typen AirAce. - Det er den, vi synes er bedst, men vi holder hele tiden øje med, hvad der kommer på markedet, for det er vigtigt med en maske, der generer mindst, men virker bedst muligt, siger Manna Hansen.

Hun holder i øvrigt Søren Hansen til ilden, så han ikke glemmer at bruge masken

▪ Vådt støv

Maske er også en god ide, når man arbejder med højtryksrensere. Under den proces er støvet blot blevet vådt, men ikke mindre farligt. Filtre i en maske til vådt arbejde skal have typebetegnelsen "P2-L", mens filtre til tørt støv skal have betegnelsen "P2-S".

Christian blev kørt over

LÆS NÆSTE SIDE ...

For to år siden blev den syvårige Christian Sørensen kørt over af en traktor. I dag er han ni og vil stadig gerne køre traktor.

■ "Far, far! Hvor er jeg henne! Det er helt mørkt! Jeg kan ikke se noget!"

Asger Sørensen, ingeniør og fritidsland i Sdr. Vinge, glemmer ikke de minutter 2. påskedag for nogle år siden, hvor en traktorulykke var ved at koste hans syvårige søn, Christian, livet.

Sammen med Christian og hans lillebror Jonas på knap to år var Asger Sørensen i marken for at samle sten. Christian sad i traktoren for at køre frem. Jonas sad oppe i vognen, hvor Asger Sørensen kunne holde øje med ham.

Som dreng var Asger Sørensen ikke ret gammel, da han begyndte at køre traktor. Inden

konfirmationsalderen havde han allerede været på markarbejde alene mange gange. Asger Sørensen ønsker også, at hans egne sønner får et naturligt forhold til traktorer og maskiner, så for ham har det altid været indlysende, at drengene i en tidlig alder skulle gøre deres erfaringer. Set i det lys var der således ikke noget mærkeligt i, at den syv-årige Christian styrede traktoren hen over marken, mens Asger gik og smed sten op i vognen.

- Jeg fik hurtigt standset traktoren. Christian lå bag det ene baghjul. Han var blevet kørt over på tværs. Kun fødderne og hovedet havde ikke været under hjulet

- Når en dreng skal lære at køre traktor, kan man så forestille sig noget mere harmløst end at køre frem langsomt i første gear? Christian kunne i hvert fald sagtens finde ud af det. Han havde gjort det før. Alligevel gik det forfærdeligt galt, fortæller Asger Sørensen.

Kørt over

Ulykken skete fra det ene øjeblik til det andet. Asger Sørensen havde lige set Christian kigge bag ud – glad og koncentreret.

Asger Sørensen samlede endnu en sten op, men da han igen kiggede op, var Christian væk. Asger Sørensen sprang op i traktoren. Han mærkede, at traktoren duvede en lille smule, ligesom når man kører over en knold. Men det var ingen knold. Det var Christian...

- Jeg fik hurtigt standset traktoren. Christian lå bag det ene baghjul. Han var blevet kørt over på tværs. Kun fødderne og hovedet havde ikke været under hjulet, fortæller Asger Sørensen. Den syvårige dreng lå ned, da faderen fik øje på ham, men inden Asger nåede hen til sin søn, satte den lille dreng sig op, virkede med hovedet og sagde, han ikke kunne se noget.

Asger konkluderede, at der næppe var brækket noget i ryggen, så han besluttede at få Christian hjem så hurtigt, det kunne lade sig gøre.

- Jeg havde ingen mobiltelefon med og kunne derfor ikke slå alarm. I stedet løftede jeg Christian op i vognen til Jonas, og så kørte jeg den halve kilometer, vi havde hjem.

Slap heldigt

Hjemme bar Asger Christian ind og lagde ham på køk-kengulvet. Christians chokerede mor, Marie Sørensen, tog sig af drengen, mens Asger ringede 112.

Ambulancen var der hurtigt, men det føles alligevel som længe, når man kan sidde og se sin søns hoved svulme op til nær dobbelt størrelse. Det store tryk, Christian havde været udsat for, havde presset blodet op i hovedet og ud i fødderne.

- Alt det hvide i Christians øjne var helt rødt, husker Marie Sørensen.

- Christian var ved bevidsthed, men det var først lige inden ambulancen kom, at han begyndte at klage over smerter. Og det var først inde på sygehuset, da jeg så alle lægerne og den hektiske aktivitet omkring min dreng, det virkelig ramte mig, hvor tæt vi var på at miste Christian, siger Marie Sørensen.

På traktor igen

Christian kom over ulykken uden fysiske mén. Han blev udskrevet efter en uge. I dag bryder han sig dog stadig ikke om at tale om ulykken eller høre an-

■ I dag er Christian 11 år og ikke mærket af ulykken

Sørensen for ulykken. Politiet snakkede med ham, men nogen sag kom der ikke ud af det, selv om Asger Sørensen overtrådte loven, da han lod sin syvårige køre traktor.

- Vi fik opringninger og henvendelser, men de fleste kom fra folk, der sagde, at det samme kunne være sket hos dem, siger Marie og Asger Sørensen, som ud over Christian og Jonas har datteren Astrid på et år.

dre diskutere den. Men han vil gerne køre traktor. Og det får han lov til, men ikke alene. Asger er i førerhuset hos ham.

- Jeg mener stadig, det er naturligt og i orden, at drenge på landet kører traktor – også inden de er fyldt 15 år. Jeg mener, vi er jo flyttet ud på landet for at give vore børn frisk luft, høj himmel og udfordringer, siger Asger Sørensen.

- Christian ville også blive ked af det, hvis han ikke fik lov, men det er klart, at ulykken har givet stof til eftertanke. Når det kan gå galt med noget så harmøst som at køre frem, hvad kan så ikke gå galt. Omvendt kan vi jo ikke holde drengene indendørs ved computerspillene hele tiden. At tage dem med på markarbejde er for mig at se en fin måde at være sammen med sine børn.

- Jeg er heller ikke bange for med tiden at lade Christian få større opgaver med traktoren.

Det skræmmer mig mere, når jeg ser, hvor små børn i byerne er, når de begynder at suse rundt i trafikken på rulleskøjter, funderer Asger Sørensen

Da han i påsken for nylig skulle samle sten i marken igen, besluttede Asger Sørensen dog at tilkalde sin far, så Christian ikke skulle køre igen. Det passede ikke Christian, men Asger Sørensen havde det godt med sin beslutning.

- Jeg har svært ved at glemme det øjeblik.

Ulykken stjæler stadig nattesøvn, og jeg kommer ofte til at tænke på, hvad der skete, og hvad der kunne være sket, siger Asger Sørensen.

Han ved ikke helt bestemt, hvorfor Christian faldt ud af traktoren, men antagelig ville den syvårige dreng lukke døren til førerkabinen, og så snublede han.

Ingen har klandret Asger

SIKRE TIPS OG IDEER

Klare regler

Loven er meget klar, når det gælder børn og traktorer. Børn under 15 må ikke køre traktor. Er man 15 og barn af den arbejdsgiver, der ejer traktoren, må man køre uden for offentlig vej, men det må andre 15-årige ikke.

Unge på 16 og 17 må alle køre traktor på private områder, men skal de ud på offentlig vej er kravet, at de har traktorkørekort.

Ikke for små børn

Selv om det kan være hyggeligt at have børn med på traktoren, er det en meget dårlig ide at passe børn på den måde. Og loven er på dette område også klar: Passagerer må kun tages med, såfremt de kan anvise en sikker plads i form af et sæde, og kun i det omfang, de er med for at løse en arbejdsopgave.

Hold børnene væk

Børn vil gerne hjælpe til på bedriften, men der er klare regler for en masse maskiner og redskaber, de ikke må arbejde med alene. De samme redskaber bør man også selv kun arbejde med, når der ikke er børn i nærheden.

Døden nær af gyllegasser

Erling og Regner Larsen kan takke heldet og fem snarrådige medarbejdere for, at de slap levende ud af en gyllevogn.

■ At dø af gyllegas er smertefrit.

Det ved Erling og Regner Larsen, far og søn på Erlings Maskinstation i Hodde nord for Varde. De er i live i dag, men de har begge været tæt på at dø af gasforgiftning i en gyllevogn.

- Man mærker det ikke. Der er ingen faresignaler. Lyset går bare ud fra det ene sekund til det andet. Og så er man væk...!

Sådan er far og søn enige om at beskrive den oplevelse, der havde kostet dem livet, hvis ikke fem af maskinstationens medarbejdere tilfældigvis kom hjem, netop som Regner havde set sin far synke bevidstløs sammen på bunden af gyllevognen. Erling Larsen var kravlet ned i gyllevognen for at få fat i en defekt svømmer.

- Jeg vidste godt, der kunne være farlige gasser inde tanken, så vi åbnede mandelemmen for at lufte ud og gik så ind for at spise. Først en lille time senere kravlede jeg ned i tanken. På

det tidspunkt regnede jeg ikke med, der var fare på færde længere, fortæller Erling Larsen.

Inde i gyllevognens tank fandt han hurtigt den defekte svømmer. Han nåede at undersøge den lidt, inden han forsøgte at række den op gennem mandehullet til Regner, men kræfterne svigtede, og så var det, at lyset gik ud.

Ned efter far

Regner Larsen fik ikke fat i svømmeren, men så i stedet sin far segne og falde ned i bunden af gyllevognen.

I samme øjeblik buldrede maskinstationens kortege af møgspredere ind i gårdspladsen. Da de fem traktorførere steg ud, så og hørte de en desperat Regner Larsen råbe, at hans far var nede i gyllevognen.

- Jeg vidste far skulle op i en fart, så jeg kravlede ned i tanken uden videre, fortæller Regner.

Det lykkedes ham at få sin far bakset op ad den indvendige stige og ud gennem mandehullet, så de tililende medarbejdere kunne få fat i ham. Efter den kraftanstrengelse tog de giftige gasser imidlertid pippet fra

Regner Larsen. Han nåede ikke at komme op, men faldt hele vejen ned i bunden af tanken, og nu var han manden i akut livsfare.

Få øjeblikke efter kom Erling Larsen til sig selv, man da han hørte, at Regner var inde i gyllevognen, kunne ingen stoppe ham. Uden tøven kravlede han ned i gyllevognen igen.

- Jeg tænkte ikke klart, men jeg kunne ikke bare lade min søn dø. Jeg måtte prøve at redde ham, siger Erling Larsen.

Han nåede ned i vognen, fik en arm lagt omkring sin søn, men mistede så bevidstheden og sank sammen ved siden af Regner.

Miraklet

Hvad derefter skete, ligner et mirakel.

De fem skrækslagne medarbejdere, som kunne se chefen og hans søn ligge bevidstløse på bunden af gyllevognen, vidste, det ikke nyttede at kravle derned.

I stedet bakkede de gyllevognen over til maskinstationens

fortsættes ...

værksted, hvor der var en kompressor med luftslange. De fik gang i kompressoren og begyndte at puste frisk luft ned i ansigterne på de to mænd.

Det virkede. Regner Larsen kom til sig selv. Stadig omtåget fattede han livsfaren og gjorde noget, han formentlig ikke ville kunne gentage.

- Jeg vidste vi skulle ud, men far var stadig bevidstløs. Så jeg tog fat i ham og smed ham bogstaveligt talt op i gennem mandehullet 2,40 meter oppe.

Hvordan ved jeg ikke, men op kom han, og jeg kravlede op bagefter.

Også for de fem medarbejdere, var det noget af en oplevelse at se Erling Larsen komme flyvende op gennem hullet. Det så nærmest ud som om, han havde sat af fra en trampolin.

Både Regner og Erling Larsen kom sig hurtigt over gasforgiftningen. Regner døjede dog i flere uger med træthed og store smerter i hele kroppen. Hver en muskelfiber blev formentlig belastet til bristepunktet, da han reelt kylede sin far tilbage til livet.

Hændelsen har givet stof til eftertanke i familien. Rita Larsen kan ikke lade være med at spe-

kulere på, hvor nemt det kunne være gået galt, så hun havde mistet både mand og søn.

- Hvis de medarbejdere ikke var kommet hjem på det tidspunkt, så havde Regner og Erling ikke været her i dag. Hvem ville finde på at lede efter dem nede i en gyllevogn, funderer hun.

Også i det daglige virke, har hændelsen fået konsekvenser.

- Ingen på maskinstationen kravler ned i en gyllevogn eller i en gylletank for den sags skyld. Vi gør kun gyllevogne rene indvendigt ved at spule dem.

Indvendige reparationer overlader vi til fagfolk med den rette ekspertise og det nødvendige sikkerhedsudstyr, siger Erling Larsen. Han har fået respekt for de giftige gasser, men den respekt oplever han ikke alle steder, hvor han kommer..

- Vi ser stadig landmænd, der alene og uden sikkerhedsudstyr roder rundt nede i fortanke. Jeg har svært ved at forstå, de vil løbe den risiko, siger Erling Larsen. Den 56-årige vestjyde har drevet sin egen maskinstation siden 1981 og har i dag 11 medarbejdere. Hustruen Rita klarer husholdning og forplejning, og giver en uvurderlig hånd med i det administrative arbejde.

- Jeg vidste vi skulle ud, men far var stadig bevidstløs. Så jeg tog fat i ham og smed ham bogstaveligt talt op i gennem mandehullet 2,40 meter oppe. Hvordan ved jeg ikke, men op kom han, og jeg kravlede op bagefter.

SIKRE TIPS OG IDEER

▪ Den farlige gas

Gyllegas af den giftige art er som regel Hydrogensulfid. Den kemiske formel er H₂S, men flere vil kende den farlige gas under sit mest brugte navn svovlbrinte. Svovlbrinte er en farveløs, meget giftig gas, der lugter som rådne æg selv ved meget små koncentrationer. Svovlbrinte, som udvikles fra flydende gødning, hører til de alvorligste forgiftningsfarer i landbruget. I ekstreme tilfælde med kraftige koncentrationer omkring 700-1000 ppm, kan gassen dræbe et menneske i løbet af kun et minut. Svovlbrinte angriber centralnervesystemet og åndedrætsorganerne.

▪ Sikkerhed

Arbejde i gyllekanaler kræver professionelt udstyr i form af friskluftsforsyning. Det er ikke nok med en filtermaske. En sikkerhedssele med taljetræk er også et krav. Skal man have foretaget reparationer i gylletanke og gyllevogne, er det bedst at hyre et firma, der har den slags som speciale. Gylle kan også udvikle eksplosionsfarlig methangas.

▪ Dødsfald

I følge Landbrugets Rådgivningscenter er der registreret 16 dødsulykker som følge af gyllegasser de seneste 25 år. Men der har været langt flere forgiftningstilfælde, hvor kun held har forhindret en tragisk udgang.

Det skete en fredag

■ Peter Rostgård Andersen har fået lov at beholde sin arm, men forligheden får han aldrig tilbage.

forbindelse med en radioudsendelse. - Jeg tror ulykken skete, fordi min kedeldragt var knappet op, har den sønderjyske landmand efterfølgende sluttet sig til.

Den venstre arm hænger fast i jordkæden, trækker Peter Rostgård med op til det sted, hvor den møder en anden kæde på maskinen, her kan skulderen

ikke komme med ind mellem to hjul, så kæderne rasper hud, muskler, ben... I 12 lange sekunder.

- Da maskinen er stoppet, kan jeg se, at der ligger en 10 – 15 centimeter høj, jordet klump henne ved forenden.

Jeg spørger hjælperen, hvad det er. Han sparker den lidt væk. Klumpen er alt det, der er raspet af min arm...

■ Den 19. oktober 1990 var en fredag.

Peter Rostgård Andersen, ejer af gården Bimpel ved Tønder, glemmer aldrig den dato.

- Vi skulle til høstfest på Sans Soucci om aftenen. Det var slet ikke meningen, at vi skulle tage kartofler op den dag, fortæller han.

- Men vi havde et stykke med nogle forfærdeligt dårlige kartofler, så jeg spurgte medhjælperen og en knægt, om de ville hjælpe mig med at tage dem op, så jeg kunne beslutte, hvad jeg skulle gøre ved dem.

Peter Rostgård husker stadig det meste af dagen ned i den mindste detalje.

- Sidst på dagen kommer jeg til at stå på kartoffeloptageren, og

jeg hører en mislyd på maskinen. Så da vi er færdige med kartoflerne, beder jeg medhjælperen om at starte traktoren mens jeg kravler ind under optageren med en nøgle fra værktøjskassen i venstre hånd.

Peter Rostgård skaber først en jordplade ren, vil så til at skrabe en anden plade længere tilbage i maskinen ren...

Det tager 12 sekunder at løbe rundt om en kartoffeloptager og stoppe en traktor. Peter Rostgård Andersen ved det, for ulykken blev senere rekonstrueret i

- Da maskinen er stoppet, kan jeg se, at der ligger en 10 – 15 centimeter høj, jordet klump henne ved forenden.

Klumpen er alt det, der er raspet af min arm...

Der går tyve minutter før ambulancen kommer. Og yderligere 50 minutter før det lykkes redningsmandskabet, at befri Peter Rostgård Andersen fra maskinen. Under arbejdet overvejer de at amputere armen på stedet.

- Den Falckredder, der til sidst fik mig fri, brugte en kniv. Han fortalte senere, at han ikke vidste, hvad det var han skar i: Tøj, kød, blod, maskinens bånd.

Heldig

- Når det skulle være, var jeg trods alt heldig, gør Peter Rostgård situationen op mere end 13 år efter den tragiske dag.
- Jeg var heldig, at vi havde mobiltelefon med. Det var ikke almindeligt i 1990. Jeg var heldig, at jeg ikke var alene – så havde jeg ikke siddet her i dag. Heldig,

at betændelsen i armen ikke blev værre, end jeg fik lov at beholde armen. Senere var jeg heldig at have et godt netværk omkring mig og at gården har en størrelse, så den kan bære en medhjælp hele året. Og jeg kan konstatere, at hele systemet omkring mig har fungeret: Sygehuset, sygedagpenge, forsikring og senere genoptræning...

Peter Rostgård Andersen er stadig landmand. Men ulykkens omkostninger kommer han til at betale af på resten af livet.

- Der er næsten ikke en dag, hvor jeg ikke har smerter i armen. Eller smerter i ryggen eller benet, hvorfra man har taget muskler og et stykke knogle for at genskabe armen. Og så er der det psykiske..

Bevidstheden om, at han aldrig – uanset hvordan han organiserer arbejdet - kan gøre sig uafhængig af medhjælp. De forfærdelige tre år, hvor han slet ikke kunne være med i arbejdet.

Hvor han ikke måtte komme i slagtesvinestalden på grund af infektionsfaren, og hvor kræfterne også var for små, til at han kunne gøre sig nyttig.

- Jeg kan ikke tåle at være bagefter, for jeg ved, at jeg ikke kan indhente det forsømte, gør han en af de andre omkostninger op. For nok har Peter Rostgård fået lov at beholde armen. Men funktionen får han aldrig tilbage: Albuen er blevet stiv og hånden fungerer ikke.

- Jeg er glad for armen fordi den giver kroppen balance, og jeg kan bruge den som støtte. Men jeg kan for eksempel ikke spise med kniv og gaffel...

SIKRE TIPS OG IDEER

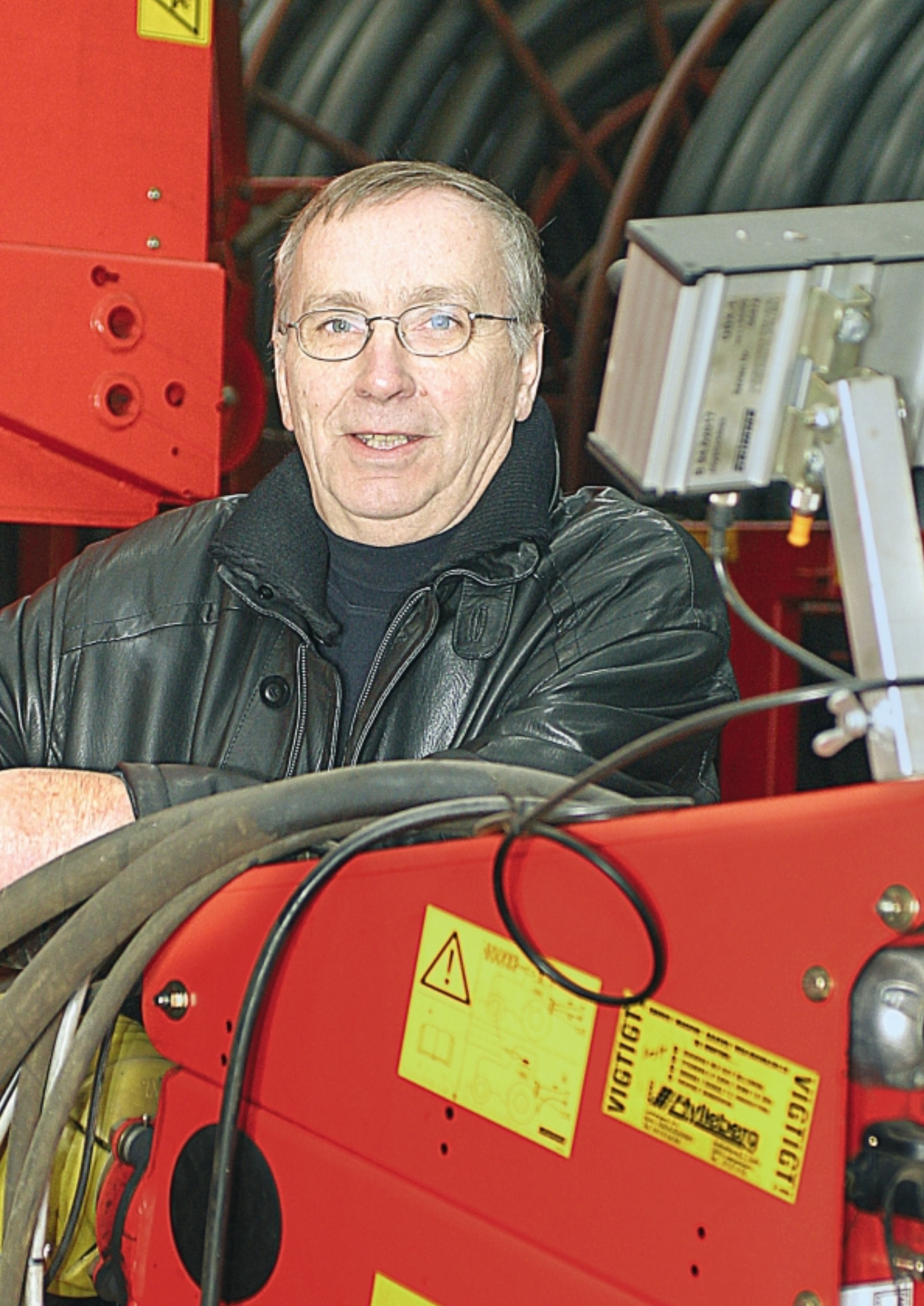
▪ Seks gode råd

Mere end 100 foredrag har Peter Rosgård Andersen siden 1992 holdt om sin ulykke – og konsekvenserne af den. Og hvad der er årsagen til, at den slags ulykker sker:

- 1: Landmanden arbejder ofte alene og kan være væk i lang tid uden at være savnet.
- 2: Landmanden er presset af tid og slækker på sikkerheden.
- 3: Træthed – landmanden er ofte fysisk og psykisk udkørt, og slækker på sikkerheden.
- 4: Manglende erfaring i at omgås med de maskiner, man arbejder med. At stort antal ulykker rammer de 15 – 29-årige.
- 5: For meget rutine fører til, at man omgås maskinerne letsindigt.
- 6: Dårlige vedligeholdelse af maskinerne. Men det er både dårlig økonomi og dårlig planlægning ikke at vedligeholde maskinerne og i stedet reparere, når ulykken er sket.

■ I dag er katoffeloptageren hos Peter Rostgård Andersen skiftet ud med en ny af samme mærke – men langt bedre hvad sikkerheden angår.

■ Det kan mærkes, når en 600 kilo tung tyr tackler igennem med pandebrasken.

Ole Rostgaard, 53-årig landmand i Københoved ved Rødning, ved det af erfaring. For nogle år siden blev han stangt ned af en tyr, men slap dog lempeligt fra den behandling, tyren gav ham. Ole Rostgaard kom fra kampen med knubs og en revne i bækkenknoglen.

Bataljen med tyren foregik en efterårsdag. Ole Rostgaard og hans medarbejder Bent Arnesen, var taget ud til en græsfold for at få samling på de kvier, der gik sammen med en toethalvt år gammel foldtyr. Kvierne skulle snart på stald igen, så Ole Rostgaard og Bent Arnesen ville

samle dem i en mindre del af folden.

Ole Rostgaard vidste, han skulle være varsom med tyren. I løbet af sit korte liv var den blevet stadig mere olm og ondsindet, men indtil denne dag havde Ole Rostgaard kunnet styre dyret med et rap af en kæp, når tyren kom for tæt på.

- Tyren sænkede hovedet og kom hen mod mig skråt bagfra. Jeg gav den én over snuden for at sætte mig i respekt og vise tyren, hvem der bestemte, men den magtbalance havde tyren en anden opfattelse af, siger Ole Rostgaard

- Slaget gjorde ikke det mindste indtryk på tyren, og da kæppen knækkede ved slaget, kunne jeg ikke give tyren et rap mere. I stedet angreb tyren og i næste nu lå jeg på jorden. Tyren blev ved med at stange, skubbe og mase. Den ville have has på mig, og jeg kunne hverken komme væk eller op, husker den sønderjyske landmand.

Ikke alene

Heldigvis var han ikke alene i marken. Bent Arnesen var med, og det blev formentligt Ole Rostgaards redning. Bent Arnesen formåede at fange tyrens opmærksomhed, inden den havde fået ordentligt ram på Ole Rostgaard. Og da tyren et øjeblik rettede sin opmærksomhed mod Bent Arnesen, lykkedes det Ole Rostgaard at rulle ud under hegnet og i sikkerhed.

- Hvis jeg havde været alene med tyren, er jeg ikke sikker på, det var lykkedes mig at komme væk, og så har jeg jo både hørt og læst om, hvordan det kan gå. En olm tyr er altså farlig, siger Ole Rostgaard, som siden uheldet konsekvent har skilt sig af med tyre, der udviklede tvivlsomme temperamenter og aggressive sind.

Tyren fik givet ham et par ordentlige gok. Han kunne selv gå hjem efter bataljen, men siden tog smerterne til. En røntgenundersøgelse viste, at han havde fået en revne i bækkenknoglen.

Ole Rostgaard er 5. generation på gården, som han driver sammen med hustruen Inge. Til ejendommen hører en besætning på 120 SDM-køer plus opdræt. De fleste af landbrugets 200 hektar bruges til græs og grovfoder.

Fire fuldtidsansatte medarbejdere deler det praktiske arbejde med Ole Rostgaard, der også driver maskinstation.

- Vi er godt forsynede med mobiltelefoner og samtaleanlæg, så vi kan altid komme i kontakt med hinanden. Det er ikke blot en praktisk fordel, men spiller også en væsentlig rolle for sikkerheden. Mobiltelefoner og samtaleanlæg gør det muligt at have føling med hinanden. Vi kan for eksempel reagere, hvis vi synes, der er gået lidt for længe uden livstegn fra en kollega. Og vi kan alle slå alarm, siger Ole Rostgaard.

- Det kan forekomme, at en enkelt medarbejder er alene i mange timer hver dag, men ellers er de daglige opgaver på landbruget og på maskinstationen af en art, så vi med korte mellemrum kommer i kontakt med hinanden eller andre.

- Skulle en medarbejder komme ud for en ulykke, ville det hurtigt blive opdaget hos os. En landmand, som går alene hjemme på gården, efter at konen er taget af sted på arbejde fra morgenstunden, kan derimod komme til at ligge længe, hvis han kommer ud for et uheld. Går man alene, er det endnu vigtigere at have en mobiltelefon på sig, så man kan slå alarm, hvis man ellers er i stand til det, mener Ole Rostgaard.

SIKRE TIPS OG IDEER

■ Tyre kan dræbe

Tyre skal omgås med omtanke og respekt. Sæt aldrig en ny tyr direkte på græs med en flok hundyr. Lær den at kende først inde i stalden. Brug en bestemt omgangstone. Se til tyren hver dag. Kontroller hegn og strømstyrke ofte. Tal altid til tyren først, når du kommer til folden. Han er flokkens chef, men du er hans foresatte.

■ Respekt for tyren

Skal du fjerne hundyr fra folden er det en god ide at samle alle dyr og bruge fangefold, så man kan skille flokken fra tyren. Sæt først flokken fri, når de fjernede dyr er ude af syne. Skal selve tyren fanges er det vigtigt at være mindst tre personer. Ha' en mobiltelefon med i marken.

En rolig tyr kan reagere voldsomt, hvis den bliver bange, overrasket eller føler sig truet. Vær på vagt, hvis din tyr opfører sig anderledes, end den plejer. Du bør overveje at fjerne tyren, hvis den for eksempel begynder at gå efter folk, der passerer forbi på den anden side af hegnet.

Du bør aldrig sætte en tyr på græs med en flok hundyr, når du ved, tyren er irriteret eller har nemt ved at komme i ondt lune.

■ Sikkerhedsfodtøj

Ikke kun tyre kan være farlige. Almindeligt arbejde med køer og kvier kan også give knubs og skrammer. Sikkerhedssko er en god gardering i enhver kvægstald.

*Ole Rostgaard Andersen
forsøgte at sætte sig i
respekt, da han kom ind i
folden til tyren og kvierne.
Men tyren angreb alligevel.*

Tyren hørte
ikke efter

Jeg kunne være faldet op i himlen

Henry Nielsen, Træden, var ved at dø efter et styrt otte meter ned fra et ladetag.

■ Landmand Henry Nielsen husker ikke, hvad der skete den formiddag sidste forår, men han ved, han faldt ned fra taget i sin lade. Det har andre fortalt ham. Dem, der så ham lande på betongulvet og blive liggende livsfarligt kvæstet.

- Det var tæt på et farvel til livet. Jeg havde taget hele slaget med venstre side og havde fået komplicerede brud på bækkenet og skulderen. En lunge var punkteret, milten var smadret og så havde jeg fået kraniebrud, siger Henry Nielsen, som efter ulykken var bevidstløs i fjorten dage.

Ingen sikkerhedsline

Ulykken skete, da Henry Nielsen og hans medarbejder, Ole Due, var ved at tage gamle eternitplader af ladebygningen. Et par tusinde kvadratmeter skulle pilles ned og erstattes med et nyt tag. Henry Nielsen vidste, at eternitplader og lægter var skrøbelige at gå på, så han havde lagt træplader op,

som de to mænd kunne stå og gå på under arbejdet.

- Vi kunne også have spændt net ud, men det duede ikke i vores tilfælde, for eternitpladerne skulle smides ned i laden, så et sikkerhedsnet ville have været i vejen, siger Henry Nielsen. Han ved ikke, hvordan det gik til, at han styrtede ned. Om han gled, snublede eller trådte ved siden af. Ole Due ved det heller ikke. Han så ikke styrtet, men hørte Henry Nielsen ramme betongulvet. Set i bakspejlet ved Henry Nielsen godt, hvordan ulykken kunne være undgået.

- Vi skulle have brugt sikkerhedsliner. Det gjorde vi desværre ikke, men det gør vi næste gang, nogen her på gården skal op på et tag og arbejde, siger Henry Nielsen.

Stadig svimmel

I dag er Henry Nielsen stadig mærket. Han kan gå, men ikke løbe. Den 47-årige landmand lider også af en svimmelhed, der ikke rigtig vil fortage sig. Henry Nielsen drev et stort landbrug på 200 hektar og 275 malkekøer. En stor indsats af familie og medarbejdere har fået bedriften til at fungere trods Henry

Nielsens alvorlige ulykke, sygeleje og genoptræning. Siden har han måttet opgive at stå for gårdens drift.

På ejendommen er der siden gennemført et sikkerhedseftersyn, som Henry Nielsen er glad for.

- Eftersynet gjorde mig opmærksom på et par detaljer, der kunne være anderledes, men ellers synes jeg vort sikkerhedsniveau er i orden. Men det ærgrer mig da, at vi ikke havde sørget for sikkerhedsliner, siger Henry Nielsen.

SIKRE TIPS OG IDEER

■ Pas på højder

Selv et fald fra lav højde kan være farligt, men skal man arbejde mere end to meter over jorden, skal man altid sørge for de nødvendige sikkerhedsforanstaltninger. Lift, sikkerhedsline, rækværk, stillads er noget af det sikkerhedsudstyr, der kan komme på tale.

■ Husk linen

Sikkerhedsliner bør være med automatisk oprulning af overskydende line, så linen hele tiden er stram. De fås med velsiddende seletøj, som ikke generer under arbejdet.

■ Mange ulykker

Fald er en hyppig årsag til, at folk kommer til skade. Kigger man på arbejdsulykker tegner fald fra højder sig for knap hver 10. ulykke, hvor der kommer personer til skade. Dertil skal lægges de tilfælde, hvor folk kommer til skade ved at snuble eller falde.

■ Henry Nielsen faldt ned fra otte meters højde, da han var ved at skifte tagplader på sin lade. - Husk sikkerhedsline, lyder hans opfordring til landmænd og andre, der bruger tiden før høst til at reparere tag.

Bare et lille trin

Et lille forkert trin ned ad traktoren førte til store problemer

■ - Åh nej, ikke nu igen. Henrik Mark var lige stået ned ad traktoren, men ramte en lille tue med foden og kom til at vrikke voldsomt om. Det gjorde hvinende ondt.

- Skal jeg komme ned og hjælpe dig far? – sagde sønnen Daniel på fem, der sad i sit barnesæde oppe i traktorens førerhus.

- Nej, bliv siddende deroppe. Du skal ikke komme ned, råbte faren mens han lå på jorden og vandede sig over smerterne. På skadestuen lidt senere blev skadernes omfang gjort op: Tre

ledbånd var revet over og fodrodsknoglen brækket. En skade, der i første omgang førte til mere end seks måneders sygemelding og en fyreseddel fra det reklamebureau, hvor Henrik Mark var ansat som fotograf.

- Jeg havde aldrig forestillet mig, at det kunne gå så galt bare ved at træde forkert, fortæller Henrik Mark, der seks måneder efter ulykken stadig var afhængig af krykker på sin vej rundt i huset og jorden på den nedlagte landbrugsejendom med otte tønder land og hestehold.

- Jeg forstuede foden for nogle år siden, da jeg skulle springe af traktoren. Dengang havde vi en Grå Ferguson og jeg havde træsko på. Så da jeg havde svunget benet over rattet og sprang ned, vrikkede jeg om på foden.

- Men denne gang havde jeg store vandrerstøvler på. Alligevel skete der meget mere med foden end dengang, undrer Henrik Mark sig.

På trods af, at skaden i 1996 "kun" var en forstuvning, tog den lang tid at komme over. Så da Henrik Mark lå der på græsmarken, var det første han tænkte: Åh nej, ikke nu igen...

Læssede af

- Jeg har normalt altid en mobiltelefon på mig. Men lige præcis den dag havde jeg ladet den ligge inde.

- Men jeg fik kæmpet mig op på traktoren igen og kom hen og

fik læsset af fra aflæsservognen, fortsætter deltidslandmanden, sin fortælling.

Mens han fortæller, har han endnu ikke været i konsultation hos den neurolog i Esbjerg, der skal fastslå, hvordan det skadede ben igen skal komme til at fungere.

- Det er en af de ting, der har chokeret mig: På grund af den lange ventetid i det offentlige sygehusvæsen, har jeg mistet mit arbejde. Det kan være svært at acceptere....

Midt i problemerne har Henrik Mark bevaret humoren:

- Jeg havde i det mindste rene strømper på, da jeg kom på skadestuen. For tidligere på dagen havde jeg været oppe og pille en skaderede ned fra kastanietræet midt på gårdspladsen. Inden jeg kravlede derop, tog jeg rene strømper på, for jeg tænkte, at skulle gå det gå galt, skulle jeg i hvert fald ikke på sygehuset med beskidte strømper.

- Jeg havde aldrig forestillet mig, at det kunne gå så galt bare ved at træde forkert

SIKRE TIPS OG IDEER

■ Farlige fald

Fald – også fra meget lav højde – udgør en langt større risiko end de fleste tror. Blandt de faldulykker som landmænd havde i Vejle Amt i en 12 måneders periode var:

Fald i knoldet terræn for eksempel ved produktion af frilandsgrise – glid på glatte spalter – fald på isglat beton – forstuvning af led ved fald i plovfure – spring ned fra læs halm medførte forstuvet ankel – fald ved kornsilo på grund af korn på gulvet – nedslidte og glatte træsko uden hælkappe – spring ned fra gummiged – fald fra kornvogn – fald ned i udgravning i forbindelse med arbejde med gyllekanaler.

■ Gode råd

Brug sikkerhedsfodtøj. Det er hverken tungt, kedeligt eller dyrt. Sørg for at undgå niveauspring på almindelige gangarealer. Sørg for at holde gangarealer tørre. Undgå uafdækkede brønde og gyllekanaler – og læg afskærmning over udgravninger.

■ Henrik Mark var seks måneder efter sit fald stadig afhængig af krykker.

Slidt ned af landbrug

Børge Tobiasen var kun 54 år, da han måtte skille sig af med sine køer og det meste af sin jord. Kroppen kunne ikke klare mere knokkelarbejde.

■ To nye hofter har forandret Børge Tobiasens liv. I dag kan den 61-årige landmand både cykle en tur og tage en dans med sin kone Bodil.

Det kunne han ikke for fem år siden, og dengang var der så meget andet fysisk, han heller ikke kunne. Det var galt med hofterne. Så galt, at han sam-

men med Bodil måtte træffe en svær beslutning og skille sig af med de 50 køer og de fleste af gårdens 45 hektar.

- Jeg kunne ikke klare arbejdet mere. Jeg havde svært ved at gå. Svært ved at komme ned og op, når jeg skulle videre med mal-kemaskinen fra den ene ko til den næste. Jeg måtte ligesom hive mig op og hejse mig ned ved at holde fast i koens ryg, fortæller Børge Tobiasen.

Måtte sælge

Den vestjyske landmand havde dog endnu sværere ved at klare de mange andre fysiske opgaver på landbruget i Kravnsø mellem Esbjerg og Varde. Han kan ikke sige, hvornår han begyndte at føle sig hæmmet rent fysisk, men det var flere år før, han fik skiftet begge sine hofter på Grindsted Sygehus.

- Generne udviklede sig lige så stille, og mens jeg kunne klare mindre og mindre, måtte Bodil overtage mere og mere af det fysiske arbejde på bedriften. Det var ikke holdbart i længden, og da jeg til sidst heller ikke kunne klare at malke, besluttede vi at sælge køer, kvote og det meste af jorden, siger Børge Tobiasen.

- Jeg synes, det var hårdt. Køerne har altid været min fag-

lige hovedinteresse. Vi havde en god SDM-besætning og held med avlsarbejdet. Det var også svært for Bodil. Hun er femte generation på gården, så det var ikke nemt for hende at acceptere, vi ikke kunne fortsætte med landbruget.

To nye hofter

Først efter, at køer, kvote og jord var solgt, havde Børge Tobiasen overskud til at få noget gjort ved sine dårlige hofter. Han fik nye hofter ved to operationer med tre måneders mellemrum i begyndelsen af 1998.

Et stædigt og målrettet sindelag fik ham til at klø på med genoptræningen, og i dag er han i så fin fysisk form, at han er ansat som pladsmand hos en tømmerhandel på Esbjerg Havn.

- Jeg drømte ellers om at få arbejde som greenkeeper på en lokal golfbane, og var også blevet ansat først på deltid og siden på heltid i Henne Golfklub. Tre dage efter, at jeg var kommet på fuld tid, gik det desværre galt. Min hofte gik af led, da jeg var ved at tage en tyk kedeldragt på. Jeg kom til at bøje mig for meget ned over det højre ben, og så sprang hoften af led.

- Jeg kunne ikke flytte mig og måtte med ambulance afsted til

SIKRE TIPS OG IDEER

Ikke den eneste

Børge Tobiasen er ikke den eneste landmand, der har slidt sine hofter op. Tal for hele landet viser, at landmænd indlægges med slidgigt i hofterne 2,5 gange oftere end gennemsnittet af befolkningen.

Næsten hver femte

I en undersøgelse blandt over 3.000 landmænd i Vejle Amt, angiver 17 procent eller næsten hver femte landmand at have problemer med hofterne en gang i mellem. Seks procent oplyser, at de dagligt har hofte smerter eller andre hoftegener.

Kludder med knæ

Landmænd dør også med knæ og skuldre. I undersøgelsen fra Vejle amt siger hver fjerde landmand, at han har problemer med knæ og skuldre.

Lær løfteteknik

Moderne hjælpemidler har reduceret den fysiske belastning i landbruget betydeligt, men dårlig løfteteknik og mange gentagelser af de samme bevægelser er stadig et problem.

■ *Slitage af kroppen tvinger mange landmænd til at forlade erhvervet, før de har lyst. Ødelagte hofter betød, at Børge Tobiasen måtte stoppe som mælkeproducent for fem år siden. I dag har han fået nye hofter og et nyt liv. - Jeg kan klare et dejligt arbejde som pladsmænd på en tømmerhandel, siger han.*

sygehuset for at få hoften sat på plads under fuld narkose, fortæller Børge Tobiasen.

Fast arbejde

Siden fik han som et aktive-ringstilbud arbejde hos Villy Sørensens Tømmerhandel i Esbjerg. Og det gik så godt, at han blev tilbudt fast arbejde.

- Jeg har det langt bedre nu, end jeg havde i de sidste år af mit landbrugsliv. På den måde er vi kommet godt igennem en vanskelig tid, siger Børge Tobiasen.

Bodil Tobiasen er enig:

- Vi har det godt nu. Vi kan cykle og gå tur sammen, og Børge kan danse med mig igen. Det har jeg savnet i mange år, siger hun.

- Bagefter kan jeg se, vi nok skulle have truffet beslutningen om at stoppe noget før. De sidste år var meget strenge både for Børge og for mig, siger Bodil Tobiasen.

Parret har boet på Thues Gård på Kravnsøvej siden 1970. De er glade for, at det - trods afskeden med køerne - blev muligt at blive boende på gården, hvor de stadig råder over fem hektar jord og fire hektar skov.

Materiale udgivet af Branchearbejdsmiljøudvalget

Jord til Bord, Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg

. APV for gartnerier, landbrug, skovbrug: Link fra forsiden www.baujordtilbord.dk

- Anvendelse af højtryksrensere
- Arbejdsmiljø i svinestalde
- Arbejdsmiljø ved reparation og vedligeholdelse af maskiner
- Beredskabsplan ved personskade
- Bortskaffelse af kemikalierester og tom emballage
- Børns og unges arbejde i jordbruget
- Gravides arbejdsmiljø i gartnerier
- Lovpligtige eftersyn af landbrugsmaskiner og udstyr
- Re-entry
- Sikkerhed ved arbejde med gylle
- Sikkerhed og arbejdsmiljø ved produktion af juletræer og pyntegrønt
- Sikkerhedshåndbog for Anlægsgartnere
- Sikkerhedshåndbog for Gartnerier og Planteskoler
- Sikkerhedshåndbog for Landbrug og Maskinstationer
- Sikkerhedshåndbog for Skovbruget
- Sikkert arbejde i højden

Vejledninger om valg af personlige værnemidler

- UDENDØRS, særlige udbringningsmetoder
- UDENDØRS, traktorer og lignende
- INDENDØRS, væksthuse og lignende

Videoer

Held eller uheld

- sikkerhed i landbruget

Hvorfor går det så galt?

- om arbejdsulykker i landbruget

Yderligere information og branchevejledninger kan fås ved henvendelse til BAU Jord til Bord - info@baujordtilbord.dk

Jordbrugets Arbejdsmiljøudvalg
Agro Food Park 13, Skejby
8200 Aarhus N
Mail: jordbruget@baujordtilbord.dk
Telefon: 87 40 34 00

Arbejdstagersekretariatet
Kampmannsgade 4
1790 København V Mail:
info@baujordtilbord.dk